

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 99 (1986)

Artikel: Pel cumgià dad Armon Planta : advocat da la natüra e da las minoritats
: (our dal Fögl Ladin dals 19 avuost 1986)
Autor: Falett, Rico / Planta, Armon
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235113>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

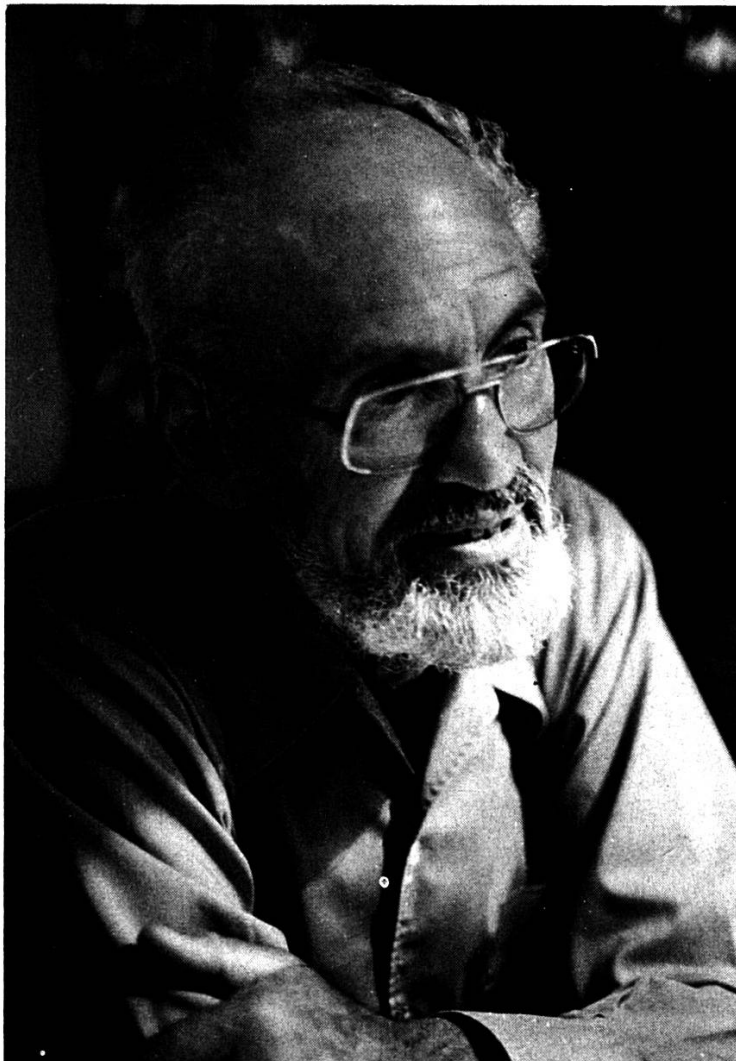
Download PDF: 22.01.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Pel cumgià dad Armon Planta

advocat da la natüra e da las minoritats

(our dal Fögl Ladin dals 19 avuost 1986)

L'es mort ün di davó l'undrentscha da l'Università da Berna. La vita dad *Armon Planta* es buollada d'ün ingaschamaint per tuot quai chi til d'eira «patria», per tuot quai chi til d'eira «güstia», mo eir per bler chi capitaiva sur cunfin – cha quai saja stat il «Nadal in Biafra», «Salvador Allende» o «Curdistán, la fin d'ün pövel muntagnard». L'amur per «sia» val, seis spiert critic, sia perseveranza, mo eir sias vastas cugnuschentschas sur da l'istorgia e la scenaria politica actuala til han sforzà in üna cumbatta per-

manenta. La cundiziun corporala e fisica, mo eir il sentimaint perquai chi'd es amo s-chet, han adüna darcheu provochà al curaschus alpinist dad ir süllas barricadas. Il «Hermann» chi'd es dvantà ün «Armon» ha savü cha per salvar üna cultura esa da salvar eir seis terrain cun tuot quai chi til circundescha. Uschè es statta programmada la sconfitta cunter tuot quels politikers chi's «profileschan» bainschi cun slogans bunmarchats a prô da nossas particularitats, mo chi promouvan ün svilup schmasürà cun tuot sias consequenzas desastrusas pels indigens.

L'abilità da scriver ha dat al poet l'ultim stumpel. Mo quist ingaschamaint bod extrem, bod maladitsch, ha adüna darcheu chatschà ad Armon Planta aint il ghetto, aint ill'isolaziun, aint illa «chombra da la tortura». Quai muossa il plü bain sia poesia «*Eu patisch cun tai*» chi sbuorfla da tristezza e da melanconia (Pommaraida 13). El patischa cul vierv maltrattà, stranglantà e schmachà a chantun – cul chomp bandunà e svalütà, object da speculaziun – cul pas-ch alpin corret e prostitui a pistas «ün sömmi» – cul god sragischà schnüdà dal flà tös-chantà da chemia – cul piz mercantilisà, sgradà, böt da tirachastörs – culla funtana frais-cha e püra, prashunada fingià ant la naschentscha – cul flüm dvantà cloaca da nossa civilisaziun – cul mar, funtana da la vita, uossa deposit dals s-charts e tös-sis, cul mar chi dvainta vasch immens da la mort.

Suot tuot quists aspets esa bain d'incleger – e da pardunar – scha'l defunt ha dovrà minchatant (forse eir in mancanza da sen diplomatic e palp tactic) muniziun bundant ferma, e sch'el nun es stat adüna dal tuot consequent. Mo sch'el vess dit manzögnas füssa'l sgüra gnü chastià! Sia annunzcha da mort es cumparüda insembel culla constataziun alarmanta cha'l stadi da noss gods s'haja pegiorà per 10%. Malavita ha Armon Planta gnü massa suvent radschun. Nun esa inclegiantaivel ch'el ha pers vi e plü la fiduzcha in nossas istanzas as basond sülla Bibla chi disch i'ls Apostels 5/29: «*I's sto obedir a Dieu daplü co als umans*» (Chardun 14/schner 1985).

La via dal magister, scriptur e perscrutadur es propcha statta da taimpra romana; stipüras amunt ed aval, clocs ed impedimaints be in davorouda. I nun es adüna stat simpel intuorn ün uman uschè malcumadaivel. Ill'introducziun pellas «Amarellas» ingrazcha'l surtuot a sia chara duonna «chi'd es da lain plü fin co eu, e chi ha bleras jadas pati pervia da mia penna agüzza». El vain però a la conclusiun: «E cumbatter nu's po sainza dar – e savair tour.»

Quai nun es però uschè simpel. Il defunt ha stuvü far repetidamaing l'ascha experienza cha nossa uscheditta libertà da dir nos parair es fich re-

lativa. Ourdvardt commoss è'l stat cha na be el, dimpersai cha eir seis uffants sun d'vantats la victima da sancziuns da vendetta. Uossa ans tocca da tour cumgià. Nus fain quai in gronda arcugnuschentscha, e quai ans basond sül giavüsch accumulì cha Armon Planta ha express illas «Tampradas» (127):

*O Deis
fa Tü
cha cur chi vain
pro mai
l'anguel cullas alas d'or
eu saja bun
da til artschaiver
degnamaing.*

Rico Falett

Eu patisch cun tai
vierv maltrattà
stranglantà
e schmachà a chantun

Eu patisch cun tai
god sragischà
dad autostradas

Eu patisch cun tai
ma vallada
crodad'illas griflas
da svilup e progress

Eu patisch cun tai
flüm svià e sforzà
sün turbinas
inablas da'ns tour l'orbantüm

Eu patisch cun tai
prà startaglià
da baitüffels
bignuns da la surabundanza

Eu patisch cun tai
pas-ch alpin corret
e prostitui
a pistas «ün sömmi»

Eu patisch cun tai
funtana frais-cha e spüra
praschunada
fingià ant ta naschentscha
cundannada
a lavar chajaduoirs

Eu patisch cun tai
god schnüdà
dal flà tös-chantà
da chemia

Eu patisch cun tai
chomp bandunà
e svalütà
object da speculaziun

Eu patisch cun tai
piz mercantilisà
sgradà
böt da tirachstörs

Eu patisch cun tai
flüm dvantà cloaca
da nossa civilisaziun

Eu patisch cun tai
lai ingraschantà da fosfats
stendschantà da la ritscha

Eu patisch cun tai
mamma terra
cul sain violà
cul bruost s-charpà

Eu patisch cun tai
mar
funtana da la vita